

ЖИТИЯТА НА СВЕТЦИТЕ

Особено място сред изворите на християнската вяра заемат *житията на светците*. Под това название се подразбират произведенията на духовната литература, в които са събрани и описани животът на светите личности, тяхното прославяне от Бога и събитията, които Църквата възпоменава, макар да е сигурно, че събранието на светците се състои и от онези, чийто живот не е записан.

Житията на светците, по думите на отец Юстин Попович, «представят живота на Господ Христос, който се повтаря в живота , На светците»⁷⁷, защото Църквата и всичко в нея отразяват живота на Господ Исус Христос. Светците са „отпечатали“ дълбоко в себе си образа на Христос и затова вярващите в Църквата ги преживяват като истински свидетели на правата вяра.

Призивът към святост

Господ Христос директно чрез апостола призовава всички вярващи да бъдат свети, като казва: *бъдете свети, понеже Аз съм свет (1 Петр. 1:16)*. Всеки, който вярва, се отъждествява с Христос и става свят и „всесилен“, така че заедно с апостол Павел да може да каже: *Всичко мога чрез Исуса Христа, Който ме укрепява (Фил. 4:13)*. И наистина светите апостоли са извършили велики дела, силата за които им е дал Господ: възкресявали са мъртви, изцелявали са със сянка или с убрус. Така на дело те изпълнили думите на Христос: *Истина, истина ви казвам: който вярва в Мене, делата, що Аз върша, и той ще върши, и по-големи от тях ще върши (Йоан. 14:12)*. Пример за отъждествяването с Христос намираме в думите на апостол Павел: *и вече не аз живея, а Христос живее в мене (Гал. 2:20)*.

Животът на светите апостоли и на първите християни е описан в *Деяния на светите апостоли*. Евангелист Лука е записал подвизите и страданията на първите ученици на Спасителя и на останалите Негови последователи. *Деяния на светите апостоли* са продължение на живота и делата на Господ Христос и чрез Светия Дух те се пренасят върху вярващите на Църквата. Житията на светците пък са своеобразно продължение на *Деяния на светите апостоли*, защото представят личностите, чийто живот е изпълнен с истинската вяра в Господ Христос, в Света Троица, в Църквата и светите тайнства.

Видове святост

Светците се различават помежду си по личните дарове и по приноса им към живота Предание на Църквата. Пророците са онези свети Божии люде, които са живели във времето преди Въплъщението на Христос. Те са пророчествали на избрания Божий народ за идването на Сина Божий на земята и за други събития от неговия живот, както и от живота на Църквата.

Апостолите са учениците Христови и непосредствените свидетели на Неговия живот и божествени дела. Важно е да се спомене, че Господ е дал на апостол Павел (който не е бил последовател на Христос по време на Неговия живот) дара на апостолството, като му се явил по пътя за Дамаск (срв. *Деян. 9:3*). Понеже апостоли можели да бъдат само онези, като са

видели Господа, явяването на Спасителя на дотогавашния ревностен гонител на християните е било събитие, белязало началото на Павловото апостолско свидетелстване.

Особено място сред апостолите заемат евангелистите Матей, Марко, Лука и Йоан, записали най-важните събития от живота на Христос, защото, както казва апостол и евангелист Йоан: *Има и много други работи, които извърши Исус и за които, ако би се писало подробно, чини ми се, и цял свят не би побрал написаните книги. Амин (Йоан. 21:25).*

Мъченичество и изповедничество

За свидетелстването на вярата в ранната Църква важна роля са имали мъчениците'. По думите на Тертулиан тяхната кръв е станала семе за новите християни. Мъчениците са достигнали най-високата степен на любов към Христос, жертвайки собствения си живот заради верността към Него. Те в най-голяма степен са се уподобили на Господ Христос, Който Сам е бил Мъченик. Първият, пострадал за вярата, е бил св. архидякон Стефан, който и в часа на смъртта си показал любов към онези, които го убиха с камъни, като казал: *Господи, не зачитай им този грях! (Деян. 7:60)*. Характерно за всички мъченици е, че са страдали без омраза към своите убийци, подражавайки на Господ на Кръста, Който се молил на Отца за безумните евреи: *Отче! прости им, понеже не знаят що правят (Лука. 23:34)*.

От първите векове съществуват писмени свидетелства с подробни съобщения за страданията на мъчениците, познати като *гъченически актове*. В ранната Църква тези писмени свидетелства са били четени на църковните събрания веднага след Священото Писание. Картагенският събор през 418 г. е постановил правилото те задължително да се четат на богослуженията в дните на прослава на светите мъченици.

Наред с мъченичеството в Църквата има и други видове свидетелства за истинската вяра. Св. Киприан Картагенски е писал до своите свещеници да се помнят и отбелязват особено дните, когато са починали изповедниците на Христовата вяра, за да може цялата **Църква** да прославя тяхната памет заедно с паметта на мъченици-от грц. *μαρτίριον* — 'свидетел, мъченик'. — *Бел. прев.* те. Изповедниците в ключовите за живота на Църквата събития са изповядвали нейното истинско учение и са защитавали Църквата от съблазънта на различни ереси. Най-великият изповедник сред светците е св. Максим Изповедник.

Подвижничество

Сред християните са просияли и велики подвижници, които са били запомнени със своите добродетели и подвиг: пост, доброволно умъртвяване на страстите, молитвено безмълвие и подобни. Има различни дарове на подвижничеството. *Преподобни* са онези, които със своя подвиг в монашеския живот са достигнали висока степен на уподобяване, т. е. подобие на Бога. Праведниците без оглед на обстоятелствата, с които са се сблъскали, са свидетелствали за Божията истина и правда. *Юродиви Христа роди* са онези, които са достигнали особена степен на смирение, взели върху себе си тежкия кръст да бъдат смятани за луди пред света, като са скрили от него величието на своя подвиг. Потвърждение на този вид подвижничество са думите на апостол Павел: *Ние сме безумни заради Христа (1 Кор. 4:10)*.

Святост и смирение

Особено място сред светците заемат *мистиците*, които са добили опита от непосредствената среща с Бога — *боговиждането*. Боговиждането според св. Симеон Нови Богослов, велик представител на мистическата традиция в Църквата, не е някакъв триумф на супервярващия, който притежава Бога в своята природа и духовно доминира над творенията. Мистиците, или боговидци-те, изхождат от напълно различен духовен опит, тъй като тяхното отношение с Бога и света предполага кеносис (= самоунижение, самопонизяване) като начин на съществуване и път за подражаване на Христос и неговото отношение към творението. Самоунижението и смирението са пътят, по който Христос е станал човек, и начинът, по който Той поддържа в единство Своето Тяло — Църквата, а това е и пътят, по който човекът може да стане бог по благодат, както и начинът, по който той може да осъществи единство с всички светци в Църквата като Тяло Христово.

Святост и литургичен живот

Издигането на всеки подвижник към Бога е реално, защото става чрез благодатта на Светия Дух. То не е индивидуален акт, защото светецът въздига цялото творение така, че това, което е *по образ* (= икона), да се утвърди и възпълни. Съзерцанието (виждането) на Бога и общението с Него е участие не само на ума (духа), но и на душата, и на тялото. Светиите не са само съзерцатели, но и причасници на Божеството по благодат⁷⁸.

В благодатно-евхаристиен контекст св. Симеон е обяснил и значението на израза неизказани думи (2 Кор. 12:4), с които апостолът е описал преживяването на Божието царство: „За нас тези неизказани думи са Тялото Христово и Кръвта на нашия Господ Христос, които всеки ден ядем и пием”. И допълва: „Без тях не можете да намерите нищо, дори да премините цялата вселена”⁷⁹.

Житията — свидетелства на съвършената вяра

Целият опит на светците в Църквата извира от благодатното действие на Светия Дух, Който непрестанно присъства в техния живот. Той освобождава подвижниците от всички слабости и немощи, за да могат те да понесат подвига и да претърпят страданията. Светият Дух вдъхновява истинските подвижници на Божията любов, като им открива цялото величие на живота в Бъдещия век. Затова мъчениците са непобедими в своите страдания и могат да понесат непосилни мъчения на тялото, защото са освободени чрез Светия Дух от страданието, болките и всичко онова, което като слаби същества в тяло не биха могли да понесат. С други думи, те още в страданието стават свидетели на преобразяването и прославянето на творението и на новия нетленен живот. Затова и житията на светците не са — както някои вярващи мислят — популярни четива, украсени с въображение, а истински свидетелства на съвършената вяра.

Животът и подвизите на Божиите светци са образец за живота на всички християни. И затова в своето Послание до Евреите (13:7) апостол Павел насърчава християните да помнят своите наставници, които чрез вярата в Христос са свидетелствали с живот и с мъченическа смърт.

Поради своето особено значение за подхранването на вярата житията на светците имат особено място в богослужението на Църквата. И докато, както вече споменахме, в ранната Църква Житията са били четени непосредствено след Свещеното Писание, Днес тяхното място

е на утренията, след шестата песен на канона, след кондака и икоса, посветени на светеца.

Нахранването на пет хиляди човека, възкресяването на Лазар и на Иаировата дъщеря и др. Бог *не преставаше да свидетелствува за Себе Си (Деян. 14:17)*. Събитията, описани в Священото Писание, като доказателства за Неговото съществуване, не могат да се пренебрегнат и без съмнение са историческо основание на вярата. Поставя се обаче въпросът дали свидетелствата за дейността на Бога в Стария и в Новия Завет и в живота на Църквата намаляват значението на вярата, или нещо повече — представляват пречка за вярата?

При внимателния прочит на Священото Писание може да се види, че Господ Христос не е искал нито Той, нито Неговото Възкресение да бъдат принудително засвидетелствани. След Възкресението Господ призовава апостол Тома: *ти повярва, защото Ме видя; блажени, които не са видели, и са повярвали (Йоан. 20:29)*. Блажени са онези, които не са видели и са повярвали, тъкмо защото основават своята вяра върху свободата, а не върху принудата. В този смисъл трябва да се разбира и събитието на Възкресението, защото, ако след Възкресението Господ Христос беше останал на земята, Неговото присъствие със сигурност щеше да принуди мнозина да повярват в Него. Той обаче е обещал на Своите ученици Духа Утешителя, та всички, които след това повярват, да Го признаят свободно за Господ. Това е станало на Петдесетница, когато Светият Дух слязъл върху апостолите и когато около три хиляди човека повярвали в Спасителя. Светият Дух е Дух на свободата и, както казва апостол Павел: *никой не може да нарече Исуса Господ, освен чрез Духа Светаго (1 Кор. 12:3)*. Знанието за Бога — *благодатен дар на Духа* И след Петдесетница, през цялата история на Църквата, Бог дава знаци за Своето присъствие, но без при това да отнема на хората свободата на избор, а им оставя възможност да Го приемат или не. Очевиден пример за вярата е светото тайнство Евхаристия, в което Христос се дава на верните в светото Причастие, което е Неговите истински Тяло и Кръв — в което обаче невярващите виждат само хляб и вино. Понеже претворяването на даровете в Тяло и Кръв Христови не е видно отвън, някой може да не повярва в тайнството, което се извършва чрез призоваването на Светия Дух.

Приведените примери ни показват, че вярата не се основава върху външно знание и не се свежда до равнището на очевидността. Знанието за Бога, до което се достига чрез вярата, е благодатният дар на Светия Дух и се приема в Църквата, която е съкровищница на многоликата мъдрост.